

Thomas Brante 1947–2016

THOMAS BRANTE AVLED den 26 september efter en längre tids sjukdom. Fram till sextonårsåldern växte han upp i Eskilstuna. Han kom sedan med sin familj till Lund där fadern blev verksam som överläkare och professor. Väl vid universitetet studerade Thomas filosofi och sociologi. Efter sin examen tillbringade han ett avgörande år av sitt liv i Berkeley. Där kom han i nära kontakt med vetenskapsfilosofen Paul Feyerabend.

När Thomas återvänt till Lund var hans plan att doktorera i teoretisk filosofi. Han ville ägna sig åt vetenskapsteori i Thomas Kuhns och Feyerabends anda. Det var dock inte möjligt i det tidiga 1970-talets Lundafilosofi. Thomas valde då sitt andra huvudämne, sociologin, för sitt projekt att, som han säger i en självbiografisk anteckning från 2014, göra sociologi av Thomas Kuhns paradigmbegrepp. Denna ambition ledde fram till hans genomarbetade och starka avhandling från 1980, *Vetenskapens struktur och förändring*.

Thomas var under denna tid med i tidskriften Zenits redaktion. Han översatte Feyerabends bok *Ned med metodologin!* för tidskriftens bokserie TemaTeori (1977). Efter sin doktorexamen arbetade Thomas som lektor vid Sociologiska institutionen i Lund innan han flyttade till Göteborg. Där kom han att verka under en tioårsperiod.

Göteborg – vetenskapssociologi och kontroversstudier

Thomas kom som forskarassistent till sociologiska institutionen i Göteborg 1983. Med i bagaget fanns utöver avhandlingen ett manuskript om konflikter i forskarvärlden. Det blev boken om *Vetenskapens sociala grunder* (1984).

När Thomas rekryterades till Göteborg blev alla vi, som antingen var på väg att bli eller också redan var, vetenskapsteoretiker ytterst stimulerade och förväntansfulla och inviterade honom till ett seminarium som kom att bli startskottet för en lång period av samarbete. Man kan utan överdrift hävda att Thomas gjorde ett genomgripande intryck på alla oss som såg den framväxande kunskaps- och vetenskapssociologin som en milstolpe i vetenskapsteoriens egen utveckling. Hans intellektuella skärpa, analytiska förmåga, övertygande argumentation och krävande personlighet parallellt med en humoristisk och ungdomlig stil gjorde oss upprymda, energiska, pålästa – kort sagt bättre som akademiker. Vi var långt ifrån alltid överens med honom eller inbördes men samarbetet, som sträckte sig över mer än en tioårsperiod var lärarrikt, berikande och kul och på många sätt det bästa akademien kan erbjuda.

Ett av Thomas intressen under denna period handlade om konflikter i forskar-

världen och hur, på vilka sätt, oförenliga ståndpunkter bland kunskapse experter kan överensstämma med vetenskapens anspråk på objektivitet. Om vetenskap bedrivs på ett objektiva och neutralt sätt och alltså är en rationell verksamhet där förnuft och metodisk noggrannhet avgör resultaten, hur är då motsatta tolkningar och slutsatser möjliga?

Inspirationen till dessa och angränsande frågor kom från den internationellt framväxande vetenskaps sociologin, som genom empiriska studier av naturvetenskaperna lade grunden för ett kritiskt perspektiv på tidigare antaganden om vetenskapens rationalitet. Thomas initierade så kallade kontroversstudier i den svenska gruppen och öppnade mångas ögon med boken *Vetenskapens sociala grunder*, tätt följd av flera studier tillsammans med andra om såväl hjärn- hjärtdöds kontroversen som frågan om elöverkänslighet.

Thomas var övertygad om att samhällsvetenskap och post-Kuhn'sk vetenskapsteori var nödvändiga områden för att förklara och förstå vetenskapens kunskapsutveckling.

Temat konflikter och kontroverser i forskarvärlden och den epistemologiska debatt som med nödvändighet följer, blev göteborgssamarbetets signum och har satt djupgående spår även efter det att Thomas själv lämnade sociologen i Göteborg.

Dubrovnik

En av Thomas viktigaste insatser var hans arbete som förmedlare av internationell intellektuell stimulans. Det gäller särskilt hans arbete från 1980-talet och framåt för att vetenskapsstudier i bred mening skulle få en fast plats i schemat för Dubrovnik-institutet (International University Centre). Thomas höll och bjöd in andra svenska forskare att hålla kurser och seminarier under många år. På det sättet gav han ett viktigt motgift mot inskränkthet och fördumning och skapade levande tvärvetenskapliga miljöer, där unga doktorander fick möta världsberömda vetenskapsföreträdare och trötta professorer fick sina världsbilder omskaka.

Debattens vågor gick verkligen höga under dessa sammankomster; ibland med lysande inlägg, ibland med försök att skapa harmoni bland debattörerna, vilket inte tilltalade den stridbare Brante. Han höll hårt på att alltid försvara det goda argumentet även om det retade någon och det var honom helt likgiltigt vem som kände sig tillplattad.

Mellan Göteborg, Örebro och Lund

Thomas innehade efter tiden i Göteborg kortvariga forskar- och professorstjänster vid olika universitet fram till 1995 då han blev utnämnd till professor i sociologi vid Uppsala universitet, en tjänst som var förlagd till Örebro Högskola. Från 1997 har han varit professor i sociologi i Lund.

I Örebro prövade och förmedlade Thomas sin definition av sociologin som studiet av relationer mellan nivåspecifika komponenter på individuell, interindividuell, institutionell, interinstitutionell och internationell nivå. Thomas metateoretiska argumentation om ontologiska nivåers relativa autonomi och kausala mekanismer blev en

utgångspunkt för att gripa sig an frågor som rör människors mentala ohälsa (kropp, person, samhälle).

Vid Örebro universitet fick Thomas år 2000 en av de sex ”demokratiprofessurerna” vid den nystartade ”Forskarskolan demokratins villkor”. Forskarskolans uppdrag var uttryckligen flervetenskapligt med sikte på att belysa demokratins förutsättningar och utmaningar och funktionssätt av idag.

Bakom sitt uppdrag hade Thomas en tanke att ”flervetenskaplig” var en för snäv hållning och att man borde kunna tänka generell samhällsteori som en tankeram *bortom disciplinerna*.

I realiteten var både doktorander och andra lärare mer inne på att se ”flervetenskap” som tillämpad, problembaserad forskning där olika discipliners perspektiv och begrepp ömsesidigt kunde användas.

Åter till Lund och nya kontroverser

Under ett antal år växlade Thomas i sin tjänstgöring mellan Lund och Örebro. Från 2003 var han knuten till Lund på heltid, som professor i sociologi, och från år 2010 också som professor i socialt arbete.

Intresset för epistemologi och struktur i vetenskapliga kontroverser upptog Thomas under många år. Under 1990-talet publicerade han bland annat *Controversial Science* (1993). I *Epidemisk masspsykos eller reell risk?* (1995), diskuterade han elöverkänslighet som vetenskapligt stridsäpple. Några år senare hamnade han själv i en kontrovers som kom att bli betydligt mer malign än de han tidigare diskuterat.

DAMP-debatten inleddes när Thomas’ kollega på sociologiska institutionen i Lund, Eva Kärfve, år 2000 publicerade *Hjärnspöken: DAMP och hotet mot folkhälsan*. I boken riktade Kärfve en attack mot den nya svenska neuropsykiatrin och dess nyckelbegrepp: *damp-teorin*. Denna påstod att ungefär 7 % av alla barn led av en till största delen medfödd ”nedsättning” i hjärnan, vilken manifesterade sig i en mängd brister i inläring, förståelse och uppförande.

DAMP – Dysfunction in Attention, Motor Control and Perception – krävde enligt neuropsykiatrerna omedelbara åtgärder. Myndigheterna lyssnade. Barn testades, nya yrken som damp-konsulenter skapades liksom speciella institutioner.

När en hårdför kampanj riktade sig mot Kärfve och hennes kritik, drogs Thomas in, ursprungligen ofrivilligt, men sedan alltmer engagerad ju mer han satte sig in i det hela. Thomas upprördes av två skäl. Dels personföljelsen av Kärfve, dels av det hot mot vetenskaplig redlighet som han ansåg att den svenska neuropsykiatrin utgjorde. Han tog ställning i kontroversen och utsattes ganska omgående för hård kritik.

Hans syn på vad vetenskaplighet är uttryckte han då så här: ”Det är modet att vara öppen inför *kritiska* kolleger som är vetenskapens motor.”

Professioner som kunskaps- och vetenskapsbaserade yrken

I sin kunskaps- och vetenskapssociologiska forskning var Thomas på flera olika sätt upptagen av att analysera de olika slags förbindelser som finns mellan ”det sociala” och ”det kognitiva”. Det kom inte bara till uttryck i tesen om vetenskapens sociala grunder, utan också i studiet av de grupper som baserar sin yrkesutövning på vetenskaplig kunskap, professionerna.

Sedan mitten av 1980-talet har Thomas vid olika tillfällen och på olika sätt tagit sig an analysen av de professionella yrkesgrupperna. Thomas var fellow vid SCASSS i Uppsala när Rolf Torstendahl kring 1990 drev ett stort program kring professioner, med en rad ledande professionsforskare som deltagare. Inte minst var Thomas vid denna tid inspirerad av Randall Collins och Magali Sarfatti Larson, vars arbeten – *The Credential Society* (1979) respektive *The Rise of Professionalism* (1977) – fått ett stort genomslag.

Vid Sociologiska institutionen i Göteborg medverkade Thomas i planering av en studie av svenska professioner vid mitten av 1990-talet, finansierad av Vetenskapsrådet.

Under hans ledning fick denna studie en uppföljare vid Lunds universitet 2010, finansierad av FAS. Det projektets resultat publicerades i boken *Professionerna i kunskapssamhället: En jämförande studie av svenska professioner* (2015).

Parallellt därmed skrev Thomas samman sitt sista stora arbete, *Den professionella logiken: Hur vetenskap och praktik förenas i det moderna kunskapssamhället* (2014). Han ser professionerna primärt som yrkesgrupper som med sin vetenskapliga skolning i bagaget tillämpar denna kunskap i sin praktik.

Det perspektivet utgör också det centrala antagandet i Thomas sista projekt, en ambitiös, historiskt orienterad kartläggning av det professionella landskapet i Sverige: *Professionerna som samhällets kunskapsbärare*. Detta omfattande projekt – med tolv deltagare – har finansierats av Vetenskapsrådet. Syftet är att analysera hur olika professionella fält har utvecklats och konsoliderats, från sin tillkomst fram till idag. Det är en fortsättning på det ovan nämnda FAS-projektet.

För denna forskning och projektledning erhöll Thomas 2015 års pris ”för bästa tvärvetenskapliga insats av utmärkt kvalitet” av Kungl. Vetenskapssamhället i Uppsala. Detta främst med hänvisning till hans bok *Den professionella logiken*. Motiveringen handlar om den forskning Thomas Brante utfört om ”hur vetenskaplig och praktik förenas i det moderna kunskapssamhället. På ett fruktbart sätt kombineras där en sociologisk, lärdomshistorisk, och vetenskapsteoretisk analys av hur professioner med varierande framgång internaliserat debatten om ’sina’ olika ontologier och paradigmer. På solid empirisk grund och med framåtsyftande utblickar påvisas deras ofrånkomliga roll i kunskapssamhällets möte mellan vetenskap och praktik.”

Det känns bra att Thomas sista bok fick ett pris med motiveringar som ganska väl sammanfattar hans vetenskapliga gärningar. Och roligt att Thomas kunde vara helt ogenerat glad över det priset, som faktiskt kom när klockan var nästan fem i tolv.

Thomas deltog i forskningsgrupper om professionsstudier i det Internationella och det Europeiska sociologförbundet, liksom i det svenska och nordiska nätverket för

professionsstudier. Thomas insatser inom detta fält har präglats starkt av hans gedigna kompetens i sociologisk och samhällsvetenskaplig teori liksom hans inriktning mot vetenskaps- och kunskaps sociologi jämte hans ständiga intresse för definitioner av begrepp i samhällsvetenskapen.

Socialt arbete – ett nytt fält

Thomas var alltid mycket intresserad av uppkomsten av nya vetenskapliga fält. Han anknöt där både till det göteborgska forskningsprogrammet (Aant Elzinga m.fl.) om förvetenskapligande av praktikfält och till Michel Foucaults idé om "vetbarheter", samtidigt som en klassisk sociologisk institutionalism låg som djup grundton i hans framställningar.

Thomas undersökningar av uppkomsten av, och utvecklingen i ämnet socialt arbete, blev mycket uppmärksammade, inte minst genom hans metod. Han lät företrädarna för ämnet framträda som egenentreprenörer i akademien, med vitt skilda idéer och vetenskapsideal och kunskapsobjekt. Sedan kom paradoxen: han kunde visa hur fyra totalt olika professorer ändå inom ramen för det akademiska systemet kunde hamna i alldeles likartade bedömningar och prioriteringar, t.ex. i sakkunnigärenden.

Thomas var alltså från start en utanförstående, intresserad granskare av ämnet socialt arbete och dess tillkomsthistoria. Det är möjligen något förundrande att denne inbitne sociolog och teoretiker valde att ägna sina senare år åt att inifrån engagera sig i ämnet socialt arbete, som professor på halvtid vid Socialhögskolan i Lund. Thomas blev vid denna institution uppfattad som högst engagerad i ämnet och dess praktik: vad gör socialarbetare, hur och på vilka grunder? Han skapade och genomdrev i flera omgångar mycket ambitiösa doktorandkurser kring temat forskning i socialt arbete som förmedlande länk mellan vetenskap och praktik. Unga doktorander uppfattade Thomas som mycket engagerad i deras arbete, generös och beredd till öppna samtal. Kanske inte som den store Teoretikern utan någon som var intresserad av deras frågor och det sociala arbetets praktik. Möjligen kan vi i Thomas senare professionsforskning (där just socialt arbete blev ett viktigt forskningsobjekt) se en förskjutning från hans intresse för vetenskapen i sig och dess sociala grunder, mot frågor som handlar om dess användning.

Till slut

Thomas väg till den typ av sociologi han företrädde gick i två steg. I ett första steg gick han från den teoretiska filosofin till sociologin, och därefter som en lång, ihärdig och målmedveten strävan att förmåla vetenskapsteori och sociologisk teori. Det arbetat bedrev han främst inom ett av disciplinens centrala fält, kunskaps sociologin. Här inriktade han sig först mot vetenskaps- och kontroversstudier och senare professionsforskningen. Genomgående var ambitionen i hans forskning att begripa, utforska och teoretiskt skriva fram länkarna mellan det kognitiva och det sociala, alltifrån analyserna av vetenskapernas sociala grunder till analysen av de vetenskapsbaserade

yrkesgrupperna, professionerna, och hur de omsatte den vetenskapliga kunskapen till praktiker.

Vi har i detta minnesord försökt teckna några av Thomas Brantes många och betydande bidrag till svensk sociologi och samhällsvetenskap. Studenter och doktorander har beskrivit hur de inspirerats och påverkats av hans arbeten och hans föreläsningar – och inte minst genom de många diskussioner de haft med honom.

Med Thomas krav på redlighet och klarhet i argumenten var det både ett nöje och en utmaning att arbeta med honom som kollega, projektmedarbetare och medförfattare. Det var också, vilket vi gärna minns, lätt att vara konstruktivt oenig med honom.

Thomas sörjs närmast av sin hustru Pia, sina söner David och John, sin bror Göran och deras respektive familjer, av övrig släkt och av kolleger och vänner, såväl inom akademien som utanför.

Lund, Göteborg och Örebro i oktober 2016,

Gunnar Andersson

Rosmari Eliasson-Lappalainen

Margareta Hallberg

Eva Kärfve

Mats Lindberg

Gunnar Olofsson

Sune Sunesson

Lennart Svensson

Referenser

- Brante, T. (1980) *Vetenskapens struktur och förändring*. Lund: Doxa.
- Brante, T. (1984) *Vetenskapens sociala grunder*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Brante, T. (2014) *Den professionella logiken: Hur vetenskap och praktik förenas i det moderna kunskapssamhället*. Stockholm: Liber.
- Brante, T. & H. Norman (1994) *Epidemisk masspsykos eller reell risk? En sociologisk studie av kontroversen kring elöverkänslighet*. Eslöv: Symposion.
- Brante, T., E. Johnsson, G. Olofsson, L.G. Svensson (2015) *Professionerna i kunskapssamhället: En jämförande studie av svenska professioner*. Stockholm: Liber.
- Collins, R. (1979). *The Credential Society: An historical sociology of education and stratification*. New York: Acad. Press.
- Controversial Science: From content to contention* (1993). T. Brante, S. Fuller & W. Lynch (red.). Albany: State Univ. of New York Press.
- Feyerabend, P. (1977) *Ned med metodologin!* Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Kärfve, E. (2000) *Hjärnspöken: DAMP och hotet mot folkhälsan*. Eslöv: Symposion.
- Larson, M.S. (1977) *The Rise of Professionalism: A sociological analysis*. Berkeley: Univ. of California Press.